

3. Онопрієнко Оксана. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів : монографія. Київ, 2020.

4. Бібік Надія. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 1 – 4.

5. Онопрієнко Оксана. Нова українська школа: інноваційна система оцінювання результатів навчання учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Харків, 2021.

Павлова Тетяна Сергіївна, науковий співробітник відділу початкової освіти ім. О. Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН України

РОЗВИТОК СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНОГО ВМІННЯ

Ключові слова: спостережливість, загальнонавчальні вміння, молодший школяр, навчально–пізнавальна діяльність.

Дидактична сутність спостережливості достатньо опрацьована в наукових джерелах. Визначено зміст поняття як особистісної якості, уміння спостерігати довкілля, аналізувати, виявляти причини і наслідки явищ.

У нормативній базі освіти, зокрема у Державному стандарті початкової освіти, розвиток спостережливості розглядається як необхідна умова самостійного здобування знань (Державний стандарт, 2019).

О. Я. Савченко відзначала, що школа першого ступеня втрачає багато можливостей для загального розвитку учнів через недооцінювання чуттєвої основи навчання, що призводить до поверхового формалізованого освоєння програмового змісту (Савченко, 2013, с.231).

Встановлено, що пізнання світу починається зі сприймання, розвиненою формою якого є спостереження. За твердженням дослідників (І. Д. Бех, І. М. Коренева, О. Я. Савченко та ін.) спостережливість виявляється в умінні швидко визначати суттєві та характерні риси об'єктів спостереження (предметів, явищ об'єктивної дійсності, їхніх змін та взаємозв'язків).

Т. М. Байбара розглядає спостережливість як «прагнення і уміння найповніше помічати особливості предметів і явищ, у тому числі й такі деталі, які здаються зовні недостатньо помітні і на перший погляд малоістотні, уміння помічати незначні відмінності, зміни в предметах і явищах» (Байбара, 1998, с. 206).

У дослідженні Т. М. Байбари структуровано спостережливість за видами (випереджувальна, опорна); за формою (фронтальна, групова, індивідуальна); за рівнем пізнавальної самостійності (репродуктивна, творча) (Байбара, 1998, с. 206–215).

У структурі спостереження дослідники виділяють такі загальнонавчальні уміння:

- планувати послідовність спостереження;
- розподіляти увагу між різними об'єктами;
- аналізувати об'єкти, розрізняти їх суттєві і несуттєві ознаки; порівнювати їх, класифікувати; визначати головні ознаки;
- установлювати і пояснювати причинно–наслідкові зв'язки;
- користуватися дослідницькими вміннями, оцінними судженнями.

Наведені вище напрацювання дають підстави для цілеспрямованого формування спостережливості учнів.

Завдання педагогіки у розвитку даної якості особистості полягає саме у створенні такої системи цілеспрямованих умов, які б забезпечили найбільш ефективний розвиток спостережливості дітей.

У низці досліджень доведено ефективність спеціально розроблених завдань для формування спостережливості. Нами розроблено і апробовано завдання, які спрямовують учнів на безпосереднє спілкування з об'єктами навколишнього світу, практичні дії з предметами, використання життєвого досвіду, що забезпечує пізнавальну активність учнів. Складність змісту завдань нарощувалась, починаючи від включення одиничних конкретних фактів, явищ до засвоєння матеріалу, який вимагає встановлення доступних зв'язків, залежностей, відношень.

Операційне ускладнення завдань передбачає просування учнів від уміння аналізувати об'єкти, формулювати одиничні судження про зв'язки й залежності, що існують в довкіллі, що можна безпосередньо спостерігати – до суджень, що вимагають дій в логічному плані.

Керування розв'язанням учнями пізнавальних завдань на основі їх поступового ускладнення в змістово-операційному плані дозволить учителеві залучати в освітній процес завдання різних типів на відпрацювання компонентів спостережливості.

Наведемо приклади таких завдань із Щоденника спостережень (авторів Н. М. Бібік, Г. П. Бондарчук, Т. С. Павлова), в якому передбачено цілеспрямоване відпрацювання складників спостережливості (Бібік, 2022):

– Спостерігай за рослиною, що росте біля твого будинку. Як вона змінюється протягом року? Замалюй.

– Які птахи летять ключем, шеренгою, зграями, лінією, дугою? Запиши результати своїх спостережень.

– Поспостерігай в довкіллі й запиши назви рослин, які мають такі ознаки: колючки, шипи, велика кількість насіння.

– У які пори року в природі відбуваються такі перетворення води: з рідкого стану в твердий; з рідкого стану в газоподібний; з газоподібного стану в рідкий?

Отже, формувальний вплив забезпечується включенням завдань на відпрацювання складників досліджуваної якості, що спрямовані на нагромадження чуттєвого досвіду учнів з різних джерел інформації щодо формування загальнонавчального вміння – уміння вчитися, і реалізацію педагогічних умов з найповнішим врахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах. Навчальний посібник для педагогічних факультетів ВНЗ та ін. Київ: Веселка, 1998. С. 206 – 215.

2. Бібік Н.М., Бондарчук Г. П., Павлова Т. С. Я досліджую світ. 4 клас: щоденник спостережень: до підруч. Надії Бібік, Галини Бондарчук. Харків: Вид-во «Ранок», 2022. 64 с.

3. Державний стандарт початкової освіти (2019). Кабінет Міністрів України. Постанова від 24 липня 2019 р. № 688, Київ. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

4. Коренева І. М. Розвиток спостережливості молодших школярів у процесі вивчення природничого матеріалу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.09 «Теорія навчання» Київ, 2003. 21 с.

5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підруч. для вищ. навч. закл.- 2-ге вид. Київ: Грамота, 2013. 504 с.

Парубок Анастасія Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти «Магістр»,
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА ДЛЯ РОЗВИТКУ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ключові слова: молодші школярів, розумова діяльність, комп'ютерні технології.

Ефективність організації розумової діяльності дітей молодшого шкільного віку в значній мірі залежить від умов протікання навчально-пізнавального процесу в школі, однією з яких є стиль взаємин вчителя і учня. Дитина повинна відчувати радість спілкування з дорослою людиною (вчителем) – лише в цьому випадку її пізнавальна праця буде ефективною, а навчання розвиваючим.

Застосування комп'ютера у навчально-виховному процесі початкової школи ґрунтується на обов'язковому дотриманні низки санітарно-ергономічних вимог. *Перша група* вимог пов'язана з дотриманням санітарно-гігієнічних норм, до яких належать температура приміщення, вологість, швидкість руху повітря на одну людину, концентрація пилу, вуглекислого газу, шум і вібрація, освітленість тощо. *Друга група* вимог пов'язана з організацією навчальної діяльності молодших школярів з використанням комп'ютера, серед яких виокремлюються: вимоги до обладнання комп'ютерного робочого місця; до правильної робочої пози молодших школярів при роботі за комп'ютером; додержанням учнями правил особистої гігієни тощо. *Третя група* вимог пов'язана з підбором педагогічно обґрунтованих електронних ресурсів, серед яких виокремлюють: ергономічні вимоги, які стосуються розташування та оформлення матеріалу, використання графічних та звукових ефектів; вимоги до організації запропонованого матеріалу, зокрема інформація повинна бути чіткою, логічно зв'язаною, зрозумілою й короткою тощо [1; 2].

Використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі початкової школи відповідає функціональним можливостям і психофізичному розвитку дітей. Однак процес інформатизації сучасних шкіл суттєво стримується такими факторами: неготовність переважної більшості вчителів до використання комп'ютерів у навчальному процесі і відсутність належного програмного забезпечення.

Використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі початкових класів загальноосвітньої школи має широкий спектр – від використання як засобу, що дозволяє вчителю впливати на організацію педагогічної праці, використовуючи у підготовці до проведення уроків, до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні самими учнями початкових класів, що дозволяє під час опанування роботи з комп'ютером вправлятися у вивченні низки навчальних предметів початкової школи з використанням комп'ютерних програм. Робота з комп'ютером учнів початкових класів, зважаючи на вищезазначені аспекти, може бути, на нашу думку, чинником впливу на його особистісні якості.

Аналіз педагогічного досвіду виявив також і деякі, обумовлені переважно низьким технічним рівнем, негативні тенденції використання комп'ютерних технологій у початкових класах, а саме: